LINGVISTICA RUSĂ ŞI SOVIETICĂ DESPRE LIMBA ROMÎNĂ

DE

D. MACREA

Studiul limbilor străine a constituit o preocupare intensă şi în vechea Rusie, dar el a devenit un obiect de interes deosebit mai ales în epoca sovietică. Situaţia de mare putere a vecinei noastre de la răsărit, vechile ei legături cu celelalte popoare ale lumii au născut de mult necesitatea firească de a fi cunoscute în cercuri cît mai largi limbile acestor popoare. Numeroasele gramatici şi dicţionare bilingve apărute în Uniunea Sovietică sînt mărturia vie a acestei preocupări de lungă tradiţie [1]. Pe lîngă interesul practic al relaţiilor de prietenie cu celelalte popoare ale lumii, limbile străine sînt studiate în Uniunea Sovietică şi pentru interesul ştiinţific pe care îl prezintă cunoaşterea legilor lor de dezvoltare. În Uniunea Sovietică sînt studiate astăzi toate familiile de limbi, studiul unora dintre acestea, ca spre exemplu cel al familiilor de limbi orientale, cunoscînd o înflorire pe care nu o are în nici o altă parte a lumii. Interesul ştiinţific al lingviştilor sovietici este îndreptat cu asiduitate nu numai spre limbile popoarelor deplin formate, ci şi spre acelea ale popoarelor care se trezesc la viaţă abia în epoca socialismului.

★

Dintre diferitele familii de limbi, familia limbilor romanice s-a bucurat totdeauna de o mare atenţie.

La Universitatea din Moscova, limbile latină, franceză şi italiană se predau din 1755, din momentul înfiinţării universităţii [2]. Printre lucrările cele mai

[1] Vezi « La littérature soviétique », nr. 9, 1954, p. 160—161.

[2] Vezi M. N. Peterson, Fortunatov i moskovskaia lingvisticeskaia şkola, în « Ucenîe zapiski MGU; vîpusk 107, Rol russkoi nauki v razvitii mirovoi nauki i kulturî, Moscova 1946, tom III. kn

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

de seamă ale romaniştilor ruşi din trecut amintim în primul rînd pe cele ale lui A. I. Veselovski (1838—1906), fost profesor la Universitatea din Petersburg şi unul dintre cei mai mari folcloriști europeni ai vremii, asupra monumentelor literare franceze din evul mediu, lucrările de fonetică romanică ale lui N. V. Kruşevski (1851—1887), studiile asupra limbii latine tîrzii ale lui M. M. Pokrovski (1868—1942), « Limba latină în monumentele literare creştine » de A. I. Sadov, apărută în 1917, « Originea limbilor romanice » de A. V. Şarovolski şi S. V. Savcenko [1] sau « Introducere în studiul limbilor romanice şi germanice contemporane » de V. A. Bogorodiţki.

Dar lingvistica romanică a luat în Rusia o adevărată dezvoltare abia după Marea Revoluţie din Octombrie. În epoca sovietică s-au creat catedre de lingvistică romanică la toate universităţile şi s-au impus prin activitatea lor ştiinţifică bogată şi creatoare o serie de mari romanişti ca M. V. Serghievski, V. F. Şişmarev, R. A. Budagov, D. E. Mihalci, M. S. Gurîceva şi numeroşi alţii ale căror lucrări sînt deosebit de valoroase prin aplicarea, în spirit materialist-dialectic, a metodei istorico-comparative.

În cadrul limbilor romanice, studiul limbii romîne are în lingvistica rusă şi sovietică o bogată tradiţie, datorită legăturilor istorice de vecinătate şi de prietenie dintre popoarele rus şi romîn şi datorită importanţei raporturilor dintre limba romînă şi limbile slave învecinate.

Contribuţiile lingviştilor ruşi şi sovietici la studiul limbii romîne sînt numeroase şi importante. În articolul de faţă ne vom mărgini doar la expunerea cîtorva date mai importante din aceste contribuţii, rămînînd ca o sarcină ştiinţifică de seamă pentru studenţii şi aspiranţii romîni care studiază astăzi în universităţile sovietice alcătuirea unei lucrări complete asupra acestui subiect.

Întîiele preocupări ale învăţaţilor ruşi despre cultura noastră şi despre limba romînă sînt legate de studiul monumentelor vechi de limbă slavonă scrise în ţările romîneşti.

În anul 1830, filologul rus Iuri Venelin călătoreşte prin Moldova, Muntenia şi Bulgaria, culegînd documente slave de origine romînească şi bulgară, care au fost publicate în 1840, după moartea autorului, sub titlul « Documente valaho-bulgare sau daco-slave ». Ediţia este însoţită de o prefaţă şi un comentar şi cuprinde 4 documente din secolul al XIV-lea, 16 din secolul al XV-lea, 24 din secolul al XVI-lea şi 22 din secolul al XVII-lea. O parte dintre aceste documente au fost copiate de Venelin după originalele găsite în arhiva Mitropoliei din Bucureşti [2].

Tot în prima jumătate a veacului trecut, Iacob Ghinkulov, după naştere Hîncu, a scris, în 1847, un curs litografiat « Concluzii la gramatica valaho-mol-

[1] Vezi M. V. Serghievski, Romano-ghermanskaia filologhia v Rossii i SSSR, în « Ucenîe zapiski MGU », vîpusk 107, ROL russkoi nauki v razvitii mirovoi nauki i kulturi. Moscova, 1946, tom. III, kniga 2, p. 87.

[2] Vezi S. B. Bernştein, Razîskaniia v oblasti bolgarskoi istoriceskoi dialektologhii. Moscova-Leningrad, 1948, p. 22—24.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

dovenească », lucrare pe care filologul rus I. V. Lamanski o consideră « o gramatică deosebit de importantă a limbii romîne ». În acelaşi an, Ghinkulov publică, la Petersburg, o « Colecţie de opere şi traduceri în proză şi versuri pentru exerciţii în limba valaho-moldovenească », avînd ca anexă un glosar romîno-rus. Iacob Ghinkulov a fost profesor de limba romînă la Universitatea din Petersburg între anii 1839—1859, cînd catedra de limba romînă a fost suprimată temporar de opresiunea ţaristă [1].

Numeroşi romanişti şi slavişti ruşi de mai tîrziu consacră limbii romîne lucrări speciale în legătură cu raporturile lingvistice slavo-romîne. Printre acestea se impune în primul rînd lucrarea lui A. I. Iaţimirski, intitulată « Împrumuturile slave în limba romînă ca o dovadă în problema teritoriului de formare a poporului romîn » [2].

A. I. Iaţimirski respinge teoria lui Roesler despre formarea poporului şi a limbii romîne în sudul Dunării, ca neavînd nici o bază materială sau logică. Romînii s-au păstrat în nordul Dunării, după Iaţimirski, îndeosebi în munţii Carpaţi, unde ar fi avut loc şi primul nostru contact cu slavii. « Lumea plantelor care poartă denumiri de origine slavă arată în general — scrie Iaţimirski — că este vorba de locuri muntoase cu un climat aspru... Numirile plantelor de pădure şi de grădină, ale ierburilor de pe marginea rîurilor, ale florilor de platou şi de munte, ale buruienilor şi ciupercilor, sînt în mare parte de origine slavă » [3].

Într-o altă lucrare, intitulată « Influenţa slavă cărturărească în limba romînă » [4], Iaţimirski arată care au fost căile de pătrundere a cuvintelor slave în limba romînă. După el, aceste căi au fost următoarele: 1) traiul în comun cu slavii într-o perioadă veche şi 2) viaţa culturală şi religioasă comună a romînilor cu slavii. Iaţimirski susţine în mod just că romînii au cunoscut creştinismul înaintea contactului cu slavii, termenii care denumesc noţiunile fundamentale ale credinţei creştine fiind de origine latină *(dumnezeu, înger, sărbătoare, duminică, biserică, cruce, a boteza, a se închina, a se ruga)*, dar terminologia organizării bisericeşti şi a cultului este de origine slavă *(popă, vlădică, slujbă, cazanie, duhovnic, utrenie, vecernie)*, ceea ce însemnează că la o organizare propriu-zis bisericească am ajuns abia în epoca de comunitate cu slavii.

Meritele cele mai mari pe care şi le-a cîştigat Iaţimirski sînt legate de studiul manuscriselor slavone din ţările romîneşti. În lucrarea sa « Istoria

---

[1] Damian P. Bogdan, Polihron Sîrcu şi contribuţia lui la cultura romînească veche, în « Arhiva romînească », 1942, tom. VIII, p. 99.

[2] A. I. Iaţimirski, Slaveanskie zaimstvovaniia v rumînskom iazîke, kak dannîe dlea voprosa o rodine rumînskogo plemeni, în « Rumîno — slaveanskie ocerki », vîpusk I, ceast II. S. Peterburg, 1905.

[3] Ibidem p. 21.

[4] A. I. Iaţimirski, Knijnoe vliianie slaveanskogo iazîka na rumînskii, în Russkii filologhiceskii vestnik pod redakţii prof. A. I. Smirnova, Varşovia, 1903, nr. 3—4.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

scrisului slav în Moldova şi Muntenia », Iaţimirski arată că numărul total al manuscriselor slavone de proveniență românească se ridică la circa 10.000[1], iar despre execuţia grafică a acestor manuscrise, el adaugă: « Nimeni nu poate contesta frumuseţea deosebită a aranjării armonioase a liniilor şi a tonalităţii vignetelor şi iniţialelor moldoveneşti în comparaţie nu numai cu cele sîrbe şi bulgare, ci şi cu cele ruseşti... În manuscrisele moldoveneşti din secolul al XV-lea apare un ornament luxos din împletituri cu chinovare elegant aurite »[2]. Iaţimirski susţine că manuscrisele slavone româneşti de la începutul secolului al XVI-lea au servit ca modele pentru cele dintîi matriţe tipografice din Moscova.

Aceleaşi aprecieri elogioase despre frumuseţea manuscriselor noastre slavone le face şi slavistul rus A. Sobolevski, în lucrarea sa « Românii printre popoarele slave »: « O privire fugitivă asupra cărţilor de origine românească — scrie Sobolevski — lasă impresia cea mai frumoasă. Ai în faţă pagini scrise nu numai bine, ci elegant. Totul relevă talentul şi sîrguinţa meşterilor, numărul lor mare şi dărnicia amatorilor şi bibliofililor »[3]. Savantul rus susţine că cele dintîi cărţi slavone care au apărut în tipografia lui Fiol Schweipolt, la Krakovia, în anul 1491, au la bază texte de origine românească[4].

Manuscrisul slavon al « Învăţăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie » a fost descoperit de învăţatul rus P. Lavrov în anul 1894, în Biblioteca naţională din Sofia[5]. În precuvîntarea ediţiei acestui manuscris, P. Lavrov consideră « Învăţăturile lui Neagoe Basarab » ca una dintre cele mai valoroase lucrări literare din secolul al XVI-lea scrise în limba slavonă. În acea epocă, la slavii de sud, căzuţi sub jugul turcesc, se stinsese activitatea cărturărească, iar la cei de răsărit, abia scăpaţi de sub stăpînirea tătarilor, viaţa culturală se afla la începutul dezvoltării ei înfloritoare de mai tîrziu[6].

Cel mai activ cercetător din vechea Rusie al relaţiilor lingvistice şi culturale slavo-române a fost Polihron Agapie Sîrcu. Moldovean de origine, Sîrcu a studiat la Chişinău şi Odesa, iar în 1884 a fost numit profesor de limba şi literatura română la Universitatea din Petersburg. Cursul său de deschidere a avut ca temă « Însemnătatea romanisticii pentru lingvistica slavă ». Ca trimis al Universităţii din Petersburg şi al Academiei ruse de ştiinţe, Sîrcu a făcut numeroase călătorii în România, Bulgaria şi în ţările apusene pentru a strînge documente şi a cerceta bibliotecile care posedau acte vechi privind limba şi

---

[1] A. I. Iaţimirski, Iz istorii slaveanskoi pismennosti v Moldavii i Valahii XV — XVII v. Moscova, 1906, p. XLIV.

[2] A. I. Iaţimirski, Grigorii Ţamblak. Petersburg, 1904, p. 381.

[3] Ibidem.

[4] A. Sobolevski, Rumîni sredi slaveanskih narodov. Petrograd, 1917.

[5] Ibidem.

[6] P. Lavrov, Slova nakazatelnîia Voevodî Voloşskogo Ioanna Negoia k sînu Feodosiiu. Petersburg, 1904.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

istoria culturală a popoarelor din răsăritul Europei. În studiile sale, Sîrcu a scos în evidenţă cu toate ocaziile ştirile sau documentele privitoare la limba şi istoria romînilor. El a scris în revistele ruseşti de specialitate nenumărate note despre viaţa culturală de la noi din vremea sa, numeroase recenzii despre cărţile de lingvistică şi istorie apărute în acea vreme la noi şi a întreţinut legături strînse de corespondenţă cu toţi învăţaţii noştri mai de seamă: B. P. Hasdeu, G. Baritiu, Moise Gaster, Ion Bianu, Ion Slavici, Grigore Tocilescu, cerîndu-le date şi lămuriri asupra problemelor pe care le urmărea. Dintre studiile mai mari ale lui Sîrcu, amintim: «Texte apocrife dintr-un manuscris slav aflat la Bucureşti», «Influenţa textelor romîneşti chirilice asupra celor slavo-romîne», «Din istoria relaţiilor ruşilor cu romînii», «În chestiunea autenticităţii Învăţăturilor domnului muntean Neagoe către fiul său Teodosie», «Documente slavo-romîne din arhivele Sibiului şi Braşovului». Această din urmă lucrare a fost publicată în 1906, după moartea autorului, cu o prefaţă deosebit de elogioasă despre activitatea lui Sîrcu, scrisă de A. I. Iaţimirski [1].

★

Dacă preocupările romaniştilor din vechea Rusie s-au îndreptat mai ales asupra culturii şi literaturii noastre vechi, în epoca sovietică ele se îndreaptă în special spre studiul istoriei şi dezvoltării limbii noastre. Dintre romaniştii sovietici care au adus importante contribuţii în acest domeniu se impune să citäm în primul rînd pe M. V. Serghievski, V. F. Şişmarev, R. A. Budagov şi D. E. Mihalci.

M. V. Serghievski este autorul, împreună cu X. A. Marţîşevskaia, a două dicţionare, unul ruso-romîn şi al doilea romîn-rus, cuprinzînd fiecare cîte 30.000 de cuvinte. Aceste lucrări, publicate în anul 1936, au ajuns astăzi, amîndouă, la a şasea ediţie, ele răspunzînd unei mari cerinţe a publicului sovietic şi romînesc.

În lucrarea sa «Introducere în lingvistica romanică», sinteză a cursurilor ţinute ani îndelungaţi la Universitatea din Moscova, apărută în 1952, după moartea autorului, M. V. Serghievski consacră un întreg capitol limbii romîne care cuprinde expunerea generală a trăsăturilor ei istorice şi a problemelor ei actuale [2].

Scrisă în perioada marristă, această lucrare a lui Serghievski conţine, alături de numeroase teze juste, şi unele exagerări provenite din adoptarea punctului de vedere marrist.

În ce priveşte locul de formare a limbii romîne, Serghievski împărtăşeşte părerea lui Ovid Densusianu despre menţinerea numai parţială a continui-

[1] Damian P. Bogdan, Polihron Sîrcu şi contribuţia lui la cultura romînească veche, în «Arhiva romînească», 1942, tom. VIII, p. 99—151.

[2] M. V. Serghievski, Vvedenie v romanskoe iazîkoznanie. Moscova, 1952.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

tății noastre în Dacia, masa cea mai importantă a romînilor provenind din sudul Dunării.

Serghievski adoptă părerea lui Densusianu și în ceea ce privește timpul de formare a limbii române, susținînd anume că ea s-ar fi format numai după contactul nostru cu slavii, elementele slave constituind factorul care ar fi desprins limba română de latina populară dunăreană și care a diferențiat-o de celelalte limbi romanice. Față de această părere, acad. V. F. Șișmarev obiectează: « În cazul acesta ar trebui ca și limba spaniolă să fie considerată spaniolă numai după ce și-a însușit elementele arabe... În limba engleză, adaugă Șișmarev, elementele franceze nu sînt mai puține decît cele slave în limba română, dar aceasta nu a făcut ca limba engleză să fie o limbă franco-germană »[1]. Adevărul istoric este că limba română era închegată în momentul în care contactul nostru cu slavii a devenit mai activ, deoarece structura ei gramaticală nu conține decît puține elemente slave, iar cuvintele de origine slavă nu participă la legile ei fonetice cele mai caracteristice[2].

În legătură cu vocabularul limbii române, Serghievski afirmă că elementele slave ar întrece cantitativ pe cele latine, bazîndu-se în această privință pe statistica lui Cihac.

Un alt studiu important al lui Serghievski este intitulat « Contribuții la istoria formării limbii literare române »[3], în care, analizînd procesul de cristalizare a limbii noastre literare, Serghievski susține că, sub influența franceză din secolul al XIX-lea, limba noastră literară s-a izolat de limba vie a poporului, aceasta rămînînd, mai ales în Moldova, pe treapta unei limbi de conversație. Dacă afirmația lui Serghievski este exactă în ceea ce privește jargonul claselor stăpînitoare din trecut care au adoptat fără rezerve elemente franceze în vorbirea lor, desigur că nu se poate susține același lucru despre limba marilor noștri scriitori care s-au sprijinit îndeosebi pe limba vie a poporului, dar care au fost nevoiți să accepte un număr important de neologisme, reprezentînd noțiunile noi ale culturii secolului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea.

Cu unele exagerări marriste și cu unele lacune provenite din lipsa îndelungată de schimburi culturale dintre cele două țări în perioada dintre cele două războaie mondiale, lucrările lui M. V. Serghievski au avut meritul de seamă de a fi întreținut în actualitatea culturală sovietică interesul pentru cunoașterea științifică a limbii române.

---

[1] V. F. Șișmarev, Romanskie iazîki iujnovostocinoi Evropî i naționalnîi iazîk Moldavskoi SSR, în « Voprosî iazîkoznaniia », 1952, nr. 1, p. 91—92.

[2] Vezi D. Macrea, Despre originea și structura limbii române, în « Limba română », 1954, nr. 4, p. 21.

[3] M. V. Serghievski, K istorii sozdaniia literaturnogo rumînskogo iazîka, în « Ucenîe zapiski Instituta iazîka i literaturî » (lingvisticeskaia seriia), Moscova, 1928, tom III.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

O pătrunzătoare analiză a procesului de formare şi de dezvoltare a limbii noastre a fost făcută de acad. V. F. Şişmarev de la Universitatea din Leningrad, într-un studiu apărut cu doi ani în urmă în revista « Voprosî iazîkoznaniia » şi intitulat « Limbile romanice din sud-estul Europei şi limba R.S.S. Moldovenești »[1].

Acad. V. F. Şişmarev înlătură de la început afirmaţiile neştiinţifice ale unor lingvişti străini din trecut şi ale unor adepţi ai şcolii lui N.I. Marr despre aşa-zisul caracter amestecat romano-slav al limbii noastre. În lumina tezelor staliniste, după care caracterul unei limbi este determinat de structura gramaticală şi de fondul principal de cuvinte, acad. V. F. Şişmarev precizează că « definiţia fundamentală dată de I.V. Stalin specificului limbii şi noţiunii de încrucişare a limbilor uşurează mult rezolvarea acestei probleme complexe şi permite înlăturarea oricăror îndoieli cu privire la tipul romanic al graiurilor romano-balcanice şi la oricărei încercări neştiinţifice de a le atribui un caracter amestecat »[2].

În ce priveşte locul de formare a limbii romîne, acad. V. F. Şişmarev, sprijinindu-se pe argumentele lui Al. Philippide, susţine că limba şi poporul romîn s-ar fi format în sudul Dunării. Prin aşezarea slavilor în Peninsula Balcanică, proces care a avut loc începînd din secolul al VI-lea, populaţia românească s-ar fi deplasat din sudul în nordul Dunării şi anume în două valuri succesive, presupuse şi de Philippide, unul dintre ele întinzîndu-se peste Banat, Transilvania şi Moldova, iar al doilea ar ti urmat, dinspre vest, linia Carpaţilor meridionali de unde s-ar fi întins apoi spre sud, populînd Oltenia şi Muntenia. În privinţa drumului urmat de acest al doilea val, părerea lui Şişmarev diferă deci de cea a lui Philippide, care presupunea că acest din urmă val s-ar fi întins în Oltenia şi Muntenia dinspre Dunăre spre munţi.

În afară de această părere, care, după cum am arătat într-un studiu recent[3], nu e confirmată de datele arheologiei, istoriei şi lingvisticii, studiul lui V. F. Şişmarev este o importantă contribuţie materialist-istorică la explicarea procesului de formare şi de dezvoltare a limbii noastre literare.

Întîia problemă pe care o lămureşte Şişmarev în această parte a studiului său este cea privitoare la începuturile scrisului în limba romînă, problemă controversată multă vreme de istoria noastră literară.

Împreună cu cea mai mare parte dintre istoricii literaturii noastre vechi, Şişmarev leagă începutul scrisului în limba romînă de influenţa husită, curent nu numai religios, ci şi social »[4]. « Nu poate fi negat faptul, scrie

---

[1] V. F. Şişmarev, Romanskie iazîki iujnovostocinoi Evropî i naţionalnîi iazîk Moldavskoi SSR, în « Voprosî iazîkoznaniia », 1952, nr. 1, p. 80—106.

[2] Ibidem p. 80—81.

[3] D. Macrea, Despre originea şi structura limbii romîne, în « Limba romînă », 1954, nr. 4, p. 14—20.

[4] V. F. Şişmarev, Romanskie iazîki iujnovostocinoi Evropî i naţionalnîi iazîk Moldavskoi SSR, în « Voprosî iazîkoznaniia », 1952, nr. 1, p. 98.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

Şişmarev, — că originalele unor traduceri care s-au păstrat în copii ma tîrzii, publicate în secolul al XVI-lea, ţin de această epocă. Rotacismul şi exis tenţa unor cuvinte maghiare, cu o răspîndire redusă, arată că este vorba d regiunile de nord ale Transilvaniei, regiunea Maramureşului, dar aceste feno mene sînt posibile şi în partea de nord a Moldovei. Totuşi, această literatur de traduceri, primii paşi ai limbii «vulgare», a avut un caracter de încercăr sporadice, care, ca şi husiţii, au pregătit calea pentru o mişcare mai largă mai perseverentă din secolul al XVI-lea, care a fost reforma»[1].

Acest din urmă curent s-a răspîndit în Transilvania în ambele lui forme luteranismul şi calvinismul. Saşii, colonişti germani care s-au aşezat aici în secolul al XIII-lea, au adoptat luteranismul. Printre maghiari s-a răspîndi calvinismul, luteranismul fiind considerat de ei ca o credinţă germană. «Ro mînii ortodocşi, care alcătuiau majoritatea şi care fuseseră pregătiţi de mişcare husită pentru a primi noile idei», s-au opus calvinismului pe care îl conside rau ca o «credinţă ungurească, adică credinţă a nobililor şi moşierilor asupri tori»[2]. Burghezia orăşenească germană, formată din saşi a căror influenţă economică creştea neîncetat, s-a folosit de această situaţie şi a făcut printr romîni o largă propagandă pentru luteranism. «Statul, adaugă Şişmarev, a fost nevoit să adopte în cele din urmă tendinţele reformei şi chiar să le prote jeze, luînd el însuşi iniţiativa în conducerea lor, pentru a împiedica pe romîn să se apropie de fraţii lor de acelaşi neam şi de aceeaşi credinţă din Muntenia şi Moldova[3], permiţîndu-le în mod oficial traducerea cărţilor religioase în limba romînă. «Aceasta a fost, scrie Şişmarev, o mare victorie pentru bur ghezia orăşenească şi primul pas important pe drumul lung şi greu al uniri naţionale a romînilor»[4]. Reforma n-a putut converti pe romîni, «dar drepturile cîştigate de limbă de a avea o literatură şi de a se folosi de tipar nu mai puteau fi anulate şi toate încercările ulterioare de a restrînge aceste drepturi, indi ferent de unde veneau, au fost înfrînte»[5]. «Este un lucru limpede, adaugă Şişmarev, că diaconul Coresi a folosit pentru ediţiile sale traducerile făcute înainte, altfel nu am putea să ne explicăm cum a putut publica un număr atît de mare de cărţi într-o perioadă atît de scurtă» (1559—1581)[6].

Analizînd actele şi scrisorile din Arhivele de la Bistriţa, publicate de acad Al. Rosetti[7], Şişmarev remarcă tendinţa spre unitate a limbii noastre scrise, în-

[1] V. F. Şişmarev, Romanskie iazîki iujnovostocinoi Evropî i naţionalnîi iazîk Mol davskoi SSR, în «Voprosî iazîkoznaniia», 1952, nr. 1, p. 98.

[2] Ibidem.

[3] Ibidem, p. 99.

[4] Ibidem.

[5] V. F. Şişmarev, Romanskie iazîki iujnovostocinoi Evropî i naţionalnîi iazîk Mol davskoi SSR, în «Voprosî iazîkoznaniia», 1952, nr. 1, p. 99.

[6] Ibidem.

[7] A. Rosetti, Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle, tirées des archives de Bistritza (Transylvanie). Bucureşti, 1926.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

cepînd din secolul al XVI-lea. « Cuprinzînd o perioadă importantă, de la 1590 pînă la sfîrşitul secolului al XVIII-lea, ele reprezintă, scrie V. F. Şişmarev, materiale deosebit de preţioase pentru caracterizarea relaţiilor comerciale şi de drept privat din Transilvania, creşterea oraşelor şi a legăturilor economice cu mănăstirile şi satele care unesc regiunile de nord ale Moldoveî cu cele ale Transilvaniei. Dar ele sînt şi monumente importante ale limbii acestor regiuni, care ne prezintă particularităţile ei caracteristice, comune lor în mare măsură dintr-o epocă mai veche şi mai ales dintr-o perioadă foarte timpurie pentru istoria limbii romîne. Ele reprezintă nu numai monumente ale limbii locale vii, ci şi o indicaţie importantă asupra formei pe care a luat-o cînd a fost folosită în scopuri « literare ». Examinînd aceste scrisori, plîngeri etc. din acest ultim punct de vedere, nu putem să nu remarcăm existenţa unui anumit simţ al normei, dictat de necesitatea de a ridica limba deasupra formei ei de toate zilele, de necesitatea de a da limbii un « caracter sublim », avînd în vedere seriozitatea sarcinii pe care este chemată să o rezolve. De aici vine excluderea unor trăsături locale şi apropierea de limba altor regiuni ale Transilvaniei în special de partea ei de sud, care pe atunci era legată de Muntenia, adică de teritoriul de unde a pornit, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, tipărirea primelor cărţi în limba romînă »[1]. « Aşadar este clar, scrie Şişmarev, de ce documentele din Arhivele de la Bistriţa nu oglindesc anumite particularităţi ale foneticii locale care, probabil, erau considerate ca avînd un caracter prea local şi erau împotriva tendinţei de a imprima limbii un « caracter sublim ». Aici intră palatalizarea caracteristică a labialelor, fenomen datat înainte de secolul al XVI-lea. Ortografia care nu fixează această trăsătură a permis să se dea limbii aparenţa unei anumite unităţi corespunzînd ideii unităţii poporului care vorbea această limbă, idee care a început să licărească în adîncul conştiinţei. Aceasta corespunde cu începutul ridicării burgheziei orăşeneşti. Necesitatea de a lărgi şi întări legăturile economice dintre regiuni, lărgirea pieţii pentru schimbul de mărfuri a constituit baza materială care i-a călăuzit pe cei care erau cei mai interesaţi la aceasta »[2].

Un moment decisiv de închegare a limbii noastre literare este considerat de Şişmarev apariţia traducerii complete a Bibliei de la Bucureşti în 1688, făcută în graiul muntean a cărui autoritate s-a impus în virtutea caracterului acestui monument, dar, desigur, adăugăm noi, şi datorită armoniei fonetice şi gramaticale a acestui grai.

Munca pentru unitatea limbii noastre literare, pentru perfecţionarea mijloacelor de expresie şi de îmbogăţire a ei, a dat rezultate importante în secolele al XVII-lea şi al XVIII-lea. « În căutarea unităţii, principalele varietăţi ale limbii romîne au adus fiecare cîte ceva propriu, dar la bază a continuat

[1] V. F. Şişmarev, Romanskie iazîki iujnovostocinoi Evropî i naţionalnîi iazîk Moldavskoi SSR, în « Voprosî iazîkoznaniia », 1952, nr. 1, p. 96—97.

[2] Ibidem, p. 97.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

să fie graiul muntean »[1]. Desăvîrşirea procesului de unificare a limbii romîn literare a avut loc în secolul al XIX-lea, favorizat de unirea politică a Munt niei şi Moldovei, de dezvoltarea literaturii, artei şi tehnicii. V. F. Şişmare subliniază îndeosebi contribuţia lui C. Negruzzi, Al. Odobescu şi Mihail Em nescu care s-au sprijinit pe limba vie a poporului, dar care nu s-au ferit de ne logismele necesare. « Aceste principii, scrie Şişmarev, au găsit un sprij puternic la scriitorii realişti care se bucură astăzi, în epoca construirii Romîni democratice, de cea mai mare autoritate şi influenţă »[2].

Din generaţia mai tînără de lingvişti sovietici care se ocupă intens de limb romînă se impune printr-o remarcabilă activitate profesorul R. A. Budago de la Universitatea din Moscova, specialist eminent în probleme de sintax Dintre studiile lui asupra limbii romîne, deosebit de valoroase sînt « Influen slavă asupra limbii romîne »[3] şi « Funcţiunea pronumelor personale în limb romînă modernă »[4]. În prezent, R. A. Budagov are în pregătire un volu intitulat « Studii de sintaxă romînă ». Seminarul special de limba romînă la Universitatea din Moscova, condus de R. A. Budagov, va fi completat curînd de un curs regulat de istorie a limbii romîne, după cum ne anunţă c bucurie, unul dintre aspiranţii romîni de la Moscova.

În ultimii ani, sub conducerea lui R. A. Budagov, s-au ridicat numeroas cadre tinere de studenţi sovietici care studiază limba romînă. Printre aceşt menţionăm pe A. P. Evdoşenko care pregăteşte o lucrare de candidatură int tulată «Din istoria articolului în primele texte romîneşti (articolele *al, a, ai, ale*)»

Preocupările lingviştilor sovietici asupra limbii romîne îşi găsesc o expr sie concretă în numeroase alte manifestări.

Pentru susţinerea interesului marelui public sovietic care doreşte să cu noască limba romînă, în urma strînselor legături care există astăzi între ce două ţări, lingviştii sovietici B. A. Andrianov şi D. E. Mihalci au publica la Moscova, în 1952, un mare dicţionar romîno-rus, cuprinzînd 42.000 c cuvinte, precum şi o schiţă a gramaticii limbii romîne.

Dezvoltarea tot mai intensă a legăturilor economice şi tehnico-ştiinţifi dintre Uniunea Sovietică şi Republica Populară Romînă a făcut simţită nevo alcătuirii unui dicţionar al terminologiei ştiinţifice ruso-romîne spre a se d posibilitate tehnicienilor romîni să cunoască bogata literatură tehnică sovie tică. Un colectiv sovietic compus din B. A. Andrianov, L. E. Kotlear, I. M Finkelstein, M. H. Manole, M. N. Rozenfeld şi A. A. Sedeţki a publica în 1953, în Editura sovietică de stat pentru literatura tehnico-ştiinţifică, u

---

[1] V. F. Şişmarev, Romanskie iazîki iujnovostocinoi Evropî i naţionalnîi iazîk Moldo vskoi SSR, în « Voprosî iazîkoznaniia », 1952 nr. 1, p. 101.

[2] Ibidem.

[3] R. A. Budagov, Slaveanskoe vliianie na rumînskii iazîk, în «Vestnik LGU», 1947, nr. 1

[4] R. A. Budagov, Funcţiunea pronumelor personale în limba romînă modernă, în «Studii şi cercetări lingvistice », tom I, 1950, fasc. 1, p. 35—56.

[5] Vezi « Inostrannîe iazîki v şkole », 1954, nr. 4, p. 119.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)

«Dicționar politehnic ruso-romîn». El cuprinde 50.000 de termeni, conținînd terminologia fundamentală a tehnicii, îndeosebi cea a științelor fizico-matematice.

În cursul lunii decembrie 1954, Editura pentru dicționare naționale și străine din Moscova a publicat un dicționar ruso-romîn, cuprinzînd 46.000 de cuvinte, alcătuit de N. S. Corlăteanu și E. M. Rusev. În planul de perspectivă al aceleași edituri se află și editarea unui dicționar ruso-romîn mai mare, de tipul dicționarului ruso-italian, apărut în 1953.

Lingviștii sovietici urmăresc cu mare interes realizările lingvistice din țara noastră și acordă lingviștilor romîni sprijinul lor prețios, fie prin lucrările pe care le consacră limbii romîne, fie prin analize critice asupra activității noastre lingvistice. Din această a doua categorie de manifestări amintim analiza cuprinzătoare și justă a lui S.B. Bernstein despre «Atlasul lingvistic romîn», publicată în Buletinul secției de dialectologie a Institutului de lingvistică al Academiei de Științe a Uniunii Sovietice[1] și îndeosebi articolul lui D. E. Mihalci despre activitatea lingvistică din Republica Populară Romînă, publicat în revista «Voprosî iazîkoznaniia» nr. 4 din 1952 (p. 99—102). După ce face o analiză critică a activității lingvistice romînești de dinainte de apariția lucrării lui I. V. Stalin «Marxismul și problemele lingvisticii», D. E. Mihalci remarcă în mod just că la noi «n-au fost întreprinse mari lucrări colective, deși în Republica Populară Romînă există cadre științifice necesare pentru acest lucru»[2]. El menționează îndeosebi lipsa de studii asupra dezvoltării limbii noastre literare.

De la apariția articolului lui D. E. Mihalci, lingviștii romîni, urmînd exemplul lingviștilor sovietici, au făcut pași hotărîtori pentru realizarea operelor colective care în 1952 erau abia la început: Ortografia, Gramatica, Dicționarul limbii romîne literare contemporane. Problema studierii limbii noastre literare semnalată de D. E. Mihalci ca o lipsă a activității noastre lingvistice a început să fie și ea soluționată prin pregătirea pentru anul 1955 de către Institutul de lingvistică din București a unei «Culegeri» de studii asupra limbii marilor noștri scriitori din secolul al XIX-lea. Activitatea lingvistică de astăzi din țara noastră corespunde în bună măsură aprecierilor pe care D. E. Mihalci le face asupra perspectivelor care se deschid în prezent științei romînești. De aceea socotim potrivit să încheiem aceste rînduri cu încrederea îndreptățită pe care ne-o inspiră aprecierea sa: «Dezvoltarea liberă a Romîniei democratice care înfăptuiește cu succes construirea socialismului cu sprijinul marii Uniuni Sovietice, scrie D. E. Mihalci, asigură creșterea și înflorirea continuă a științei materialiste și a lingvisticii înaintate»[3].

---

[1] Rumînskii lingvisticeskii atlas (Atlasul lingvistic romîn). Biulleten dialektologiceskogo sektora Instituta russkogo iazîka, vîpusk 3, Moskva-Leningrad, 1948 (Akademiia Nauk SSSR) p. 93—100.

[2] D. E. Mihalci, Rumîniia, în «Voprosî iazîkoznaniia», 1952, nr. 4, p. 101.

[3] Ibidem, p. 102.

BDD-A10251 © 1954 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:58 UTC)